

EGEMENLİK VE SİNERJİ: MONTRÖ SÖZLEŞMESİNE UYGUNLUĞUN AB KARADENİZ GÜVENLİK MİMARİSİ İLE BÜTÜNLEŞTİRİLMESİ

Teoman Ertuğrul TULUN

Analist

Analiz No : 2025 / 31

23.07.2025

Bu yazı ilk olarak AVİM tarafından 1 Temmuz 2025'te yayınlanmış İngilizce bir makalenin Türkçe çevirisidir.

Stratejik Kör Nokta

28 Mayıs 2025'te resmen kabul edilen Avrupa Birliği'nin Karadeniz Stratejisi, bölgesel "güvenlik, refah ve dayanıklılık" hedeflerini ortaya koysa da, Karadeniz istikrarının hukuki temelini, yani Türkiye'nin 1936 Montrö Sözleşmesi kapsamındaki yetkisini sistematik olarak göz ardı etmektedir. Bu ihmal yalnızca yöntemsel değil, aynı zamanda stratejiktir. Zira, sözleşme Türkiye'ye Türk Boğazları üzerinde münhasır yönetim yetkisi vermektedir. Bu husus, NATO-Rusya gerginliğini dengelemek ve Karadenize kıyısı olmayan ülkelerden kaynaklanabilecek askerileşmeyi önlemek için kritik bir roldür. AB, bu sözleşmeye dayalı korumacılığı önemsizleştirerek kendi güvenlik hedeflerini baltalamakta ve diplomatik ihmal yoluyla Karadeniz'i istikrarsızlaştırma riskiyle karşı karşıya kalmaktadır.[1]

Montrö Sözleşmesi: Türkiye'nin Müzakere Edilemez Hukuki Karadeniz Çerçevesi

1936 Montrö Sözleşmesi, Türkiye'ye Türk Boğazları'ndan deniz geçişini düzenleme konusunda münhasır yetki vererek Karadeniz güvenliğinin temel taşı olmaya devam etmektedir. Bu sözleşme, kıyıdaş olmayan savaş gemilerinin tonajını, Karadenizde kalış süresini ve silahlarını kısıtlayarak stratejik çıkarları dengelemek ve barış zamanında sivillerin geçişine izin vermek suretiyle Türkiye'nin egemenliğini güvence altına almaktadır. [2]

AB'nin Mayıs 2025 stratejisi bu yasal yapıyı göz ardı etmektedir. Önerilen "Deniz Güvenlik

Merkezi" ve "Bağlantı Gündemi", Türkiye'nin düzenleyici rolünü kabul eden mekanizmaları göz ardı ederek, tehdit izlemeyi AB/NATO kontrolü altında merkezileştirmektedir. Örneğin, Türkiye'nin 16 fırkateyne ve 13 denizaltıya (bölgenin en yetenekli donanması) sahip olmasına rağmen, Merkezin gerçek zamanlı gözetim çerçevesi, Türkiye'nin Montrö tarafından zorunlu kılınan deniz erişimi denetimine ilişkin hükümlerden yoksundur. Benzer şekilde, 12 milyar avroluk bağlantı yatırımları, projeleri Montrö uyumlu geçiş protokollerine bağlamadan, AB'nin jeopolitik hedeflerine (örneğin, Rusya'yı devre dışı bırakmak) öncelik vermektedir.[3]

Bu ihmal, stratejik erozyona yol açıyor. Güvenliğin NATO liderliğindeki girişimlere (Bulgaristan-Romanya-Türkiye üçlü anlaşması kapsamındaki mayın temizleme operasyonları gibi) aktarılması, Türkiye'nin gözetim yetkisini devre dışı bırakıyor. Bu tür örnekler, ABD'nin Türkiye'ye 2024'te İngiliz mayın avcılarını kabul etmesi için baskı yaparak anlaşma sınırlarını zorlaması örneğinde görüldüğü gibi, uyumsuzluğu teşvik ederek istikrarsızlığa yol açma riski taşıyor.[4]

AB Stratejisinin Hatalı Temelleri

AB'nin stratejisi, Karadeniz Uyum Harekâtı (OBSH) gibi bölgesel güvenlik çerçevelerindeki kanıtlanmış uzmanlığına rağmen, Türkiye'yi çevresel "ortak" statüsüne indirgeyerek asimetrik iş birliğini güçlendiriyor. OBSH, 2004 yılından bu yana istihbarat paylaşımı ve mayın temizleme koordinasyonunu kolaylaştırırken, yalnızca Brüksel ve NATO tarafından yönetilen AB'nin Deniz Güvenlik Merkezi, kıyı gözetlemesindeki operasyonel üstünlüğüne rağmen Türkiye'nin komuta yapılarını dışlıyor.[5]

Stratejinin dayanıklılık söylemi, riyakarlığı daha da ortaya koyuyor. Bulgaristan-Romanya-Türkiye üçlüsü de dahil olmak üzere çevre ve mayın temizleme programları, Türkiye'nin Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) çevre çalışma gruplarını devre dışı bırakarak AB liderliğindeki girişimler olarak sunuluyor. Bu yukarıdan aşağıya dinamik, Türkiye'yi bölgesel mayın temizleme koordinatörü olarak belirleyen KEİ'nin 2024 Mayın Eylem Planı'nı göz ardı ediyor ve bunun yerine yetkiyi AB'nin Deniz Güvenlik Merkezi altında merkezileştiriyor. Dahası, NATO-AB deniz girişimleri, Rusya'nın taktik nükleer konuşlandırmalarının henüz ele alınmadığı Karadeniz'de nükleer uçurumun tırmanması riskini taşıyor[6].

İşlevsel İş Birliği: Türkiye Liderliğinde Bir Alternatif

İleriye dönük yapıcı bir yol, AB girişimlerinin Türkiye'nin yerleşik bölgesel çerçevelerine entegre edilmesini ve böylece güvenlik hedeflerinin sözleşme yükümlülükleri ve yerel uzmanlıkla uzlaştırılmasını gerektiriyor. Deniz güvenliği için, AB'nin önerdiği gerçek zamanlı tehdit izleme sistemi, 2004 yılından bu yana Türk komutası altında çok uluslu deniz devriyelerini ve istihbarat paylaşımını koordine eden Karadeniz Uyum Harekatı'nın (OBSH) operasyonel mimarisine entegre edilmelidir. Bu, yalnızca Türkiye'nin kanıtlanmış gözetleme yeteneklerinden yararlanmakla kalmayacak, aynı zamanda tüm deniz

faaliyetlerinde Montrö Sözleşmesi'ne uyumu da sağlayacaktır.[7]

Mayın temizleme alanında, AB tarafından finanse edilen çabalar, Türkiye'nin hâlihazırda bölgesel mayın temizleme girişimlerine liderlik ettiği Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) mekanizmalarına tabi olmalıdır. Türkiye'yi koordinatör olarak atayan KEİ'nin 2024 Mayın Eylem Planı, şeffaf ve bölgesel olarak sahip olunan operasyonlar için hazır bir platform sunmaktadır. Bu durum, AB'nin Deniz Güvenlik Merkezi'nin yukarıdan aşağıya yaklaşımıyla keskin bir tezat oluşturmaktadır.[8]

Bağlantı yatırımları için, AB finansmanının Montrö uyumlu geçiş protokollerine bağlı kılınması hem hukuki bütünlüğü hem de bölgesel güveni koruyacaktır. Bu tür bir koşulluluk, Türkiye'nin düzenleyici otoritesinin ihlal edilmesini önleyecek ve altyapı gelişimini yerleşik güvenlik normlarıyla uyumlu hale getirecektir.[9]

3,1 milyar avroluk bölgesel altyapıyı denetleyen KEİ Proje Geliştirme Fonu, Türkiye'nin Montrö uyumluluğunu sağlarken AB bağlantı yatırımlarını yönetme kapasitesine örnek teşkil etmektedir. Benzer şekilde, KEİ'nin 2024 enerji koridorları, AB hedeflerini Türkiye'nin enerji güvenliği öncelikleriyle bütünleştirmek için bir plan sunmaktadır. AB eylemlerinin Türkiye öncülüğündeki düzenlemere yerleştirilmesi, yalnızca çatışma önlemeyi geliştirmekle kalmayacak, aynı zamanda bölgenin hukuki ve siyasi gerçeklerine saygı duyarak AB'nin beyan ettiği hedeflerle uyumlu bir şekilde güven ve dayanıklılığı da teşvik edecektir.[10]

İstikrarı Sağlayacak Egemenlik

AB'nin Karadeniz güvenliğine yönelik işlemsel, tepeden inme yaklaşımı -retorik olarak dirençliliğe bağlı olsa da- nihayetinde bölgesel güvensizliği körükleme ve Montrö Sözleşmesi ile kurulan temel hukuk düzenini aşındırma riski taşıyor. Türkiye'nin gözetim yetkisini marjinalleştirerek ve bölgesel mekanizmalar yerine dış çerçevelere öncelik vererek, bu strateji hem kendi hedeflerini hem de Karadeniz havzasının istikrarını baltalıyor. Stratejik başarısızlıktan kaçınmak için AB, sembolik ortaklığın ötesine geçmeli ve girişimlerini Karadeniz Uyum Harekatı ve KEİ liderliğindeki mayın temizleme çalışmaları gibi Türkiye'nin yerleşik işlevsel modelleri içine yerleştirmelidir. AB yatırımlarını Montrö uyumuna bağlamak, Türkiye'nin Karadeniz'in yasal koruyucusu olarak vazgeçilmez rolünü teyit edecek ve işlemsel diplomasiyi kalıcı bir istikrara dönüştürecektir. Ancak böyle bir yaklaşımla AB'nin hedefleri bölgenin gerçekleriyle uyumlu hale getirilebilir ve egemenliğin Karadeniz'de istikrar sağlayıcı güç olmaya devam etmesi sağlanabilir.

**Resim: dunya.com*

[1] European Parliament Think Tank, EU Strategic Approach to the Black Sea Region, 22

Mayıs 2025 ; Teoman Ertuğrul Tulun, "The Foundational Pillars of Stability in the Black Sea," Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), 3 Haziran 2025 , https://avim.org.tr/en/Analiz/THE-FOUNDATIONAL-PILLARS-OF-STABILITY-IN-THE-BLACK-SEA ; Teoman Ertuğrul Tulun, "Integrating NATO's Cybersecurity and Maritime Strategy: Upholding the Montreux Convention," 24 Nisan 2025, https://avim.org.tr/en/Analiz/INTEGRATING-NATO-S-CYBERSECURITY-AND-MARITIME-STRATEGY-UPHOLDING-THE-MONTREUX-CONVENTION .

[2] Teoman Ertuğrul Tulun, "The Foundational Pillars of Stability in Black Sea ; Teoman Ertuğrul Tulun, " 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi Hükümlerini Değiştirme veya Dolanma Çabaları," Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), 28 Mart 2024, https://avim.org.tr/en/Analiz/EFFORTS-TO-CHANGE-OR-CIRCUMVENT-THE-PROVISIONS-OF-THE-1936-MONTREUX-STRAITS-CONVENTION

[3] Avrupa Komisyonu, "EU Strategic Approach to the Black Sea Region," 28 Mayıs 2025, 9, https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/170d9b3ad45f416980fa9adb753c0921_en?file ; Menekse Tokyay, "Turkey's Essential Role in EU's Security Plan," Daily Sabah, 19 Haziran 2025, https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/turkiyes-essential-role-in-eus-black-sea-security-plan ; Avrupa Komisyonu, "AB Stratejik Yaklaşımı," 11

[4] Teoman Ertuğrul Tulun, " Integrating NATO's Cybersecurity and Maritime Strategy: Upholding the Montreux Convention" ; "The Montreux Convention and NATO's Presence in the Black Sea," Atlantic Forum, 24 Mayıs 2024, https://www.atlantic-forum.com/atlantica/the-montreux-convention-and-natos-presence-in-the-black-sea .

[5] Teoman Ertuğrul Tulun , "Türkiye'nin Yapıcı Vizyonu, AB'nin Karadeniz ve Orta Asya'da Bölücü Diplomasisi," 21 Nisan 2025, 3, https://avim.org.tr/en/Analiz/TURKIYE-S-CONSTRUCTIVE-VISION-EU-S-DIVISIVE-DIPLOMACY-IN-BLACK-SEA-AND-CENTRAL-ASIA ; Avrupa Komisyonu, "AB'nin Karadeniz Bölgesine Stratejik https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/170d9b3a-d45f-4169-80fa-9adb753c0921_en?filename=EU+Strategic+Approach+Black+Sea+Strategy.pdf ," 28 Mayıs 2025, 12,

[6] Teoman Ertuğrul Tulun, "Integrating NATO's Cybersecurity and Maritime Strategy," ; BSEC, "Joint Demining Initiative Action Plan," March 15, 2024, 4-5, https://www.bsec-organization.org/areas-of-cooperation/culture/action-plan

[7] Teoman Ertuğrul Tulun, "Karadeniz ve Orta Asya'da Türkiye'nin Yapıcı Vizyonu, AB'nin Bölücü Diplomasisi" ; Teoman Ertuğrul Tulun, "Karadeniz'de İstikrarın Temel Direkleri

[8] KEİ, "Joint Demining Initiative Action Plan," ; Teoman Ertuğrul Tulun, "Integrating NATO's Cybersecurity and Maritime Strategy: Montrö Sözleşmesinin Korunması,"

[9] Avrupa Komisyonu, "EU Strategic Approach to the Black Sea Region," 28 Mayıs 2025, 11, https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/170d9b3a-d45f-4169-80fa-9adb753c0921_en?filename=EU+Strategic+Approach+Black+Sea+Strategy.pdf.

[10] Birleşmiş Milletler, "Black Sea Grain Initiative Joint Coordination Centre," 2023, https://www.un.org/en/black-sea-grain-initiative

Yazar Hakkında :

Teoman Ertuğrul Tulun , Avrasya İncelemeleri Merkezi'nde (Ankara) analisttir. Dr. Teoman Ertuğrul Tulun, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi doktorasını Ankara İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi'nde tamamladı. Avrupa Birliği Çalışmaları, Küreselleşme, Yabancı Düşmanlığı, Nefret Söylemi Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler *alanlarında çalışmalar yapmaktadır.*

Atıfta bulunmak için: TULUN, Teoman Ertuğrul. 2026. "EGEMENLİK VE SİNERJİ: MONTRÖ SÖZLEŞMESİNE UYGUNLUĞUN AB KARADENİZ GÜVENLİK MİMARİSİ İLE BÜTÜNLEŞTİRİLMESİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2025 / 31. Temmuz 23. Erişim Kasım 22, 2026. https://www.avim.org.tr/tr/Analiz/EGEMENLIK-VE-SINERJI-MONTRO-SOZLESMESINE-UYGUNLUGUN-AB-KARADENIZ-GUVENLIK-MIMARISI-ILE-BUTUNLESTIRILMESI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır